

Ingrid Julle från patient på Sanatoriet till personal i Landstinget med 40 års erfarenhet

Sammanfattning

Ingrid Julle valde att bli sjuksköterska som ung, men insjuknade i tuberkulos (TBC) och blev inlagd på sanatoriet Skogsfjället i Västerås. Där fick hon vård och vila i två månader. Senare arbetade hon fem år på sanatoriet, där hon hjälpte till med undersökningar och administrativa uppgifter.

Efter det blev hon chef för läkarsekreterarna på medicinkliniken och ansvarade för att organisera arbetet. Under sina år inom vården såg hon stora tekniska förändringar – från stenografi och skrivmaskiner till diktafoner och kopieringsapparater. Efter 40 år inom Landstinget gick hon i pension vid 62,5 års ålder. Hennes erfarenhet sträckte sig från att själv vara patient till att arbeta med vård och administration.

Jag växte upp i Bureå i Västerbotten, mitt emot kyrkan. Min pappa jobbade på Konsum, och min mamma, som blev 101 år gammal, hade arbetat som telefonist. Hon var faktiskt den första i byn som fick veta att första världskriget var slut 1918 och spred nyheten vidare. När hon gifte sig slutade hon arbeta.

Som barn funderade jag på tre yrken. Jag ville bli sjuksköterska eftersom mamma hade två väninnor i yrket. Jag funderade också på att bli präst eftersom vi bodde nära kyrkan, och jag tyckte att bröllop och begravningar var spännande. Ett tredje alternativ var missionär, eftersom vi i söndagsskolan hade en missionär som varit i Afrika. Till slut valde jag sjuksköterskeyrket.

Vår familj flyttade till Leksand när pappa blev chef för Konsum där, och senare till Sala när han fick samma roll där.

Efter realskolan var jag för ung för att söka till sjuksköterskeskolan – man var tvungen att vara 20 år. Därför gick jag först ett år på husmodersskola i Stockholm och arbetade sedan ett halvår som privatelev på Kronprinsessan Lovisas barnsjukhus. Där vårdades svårt sjuka barn, till exempel barn med läpp- och gomspalt.

Jag minns särskilt en gång när jag satt med en liten flicka som var brännskadad. Hon skulle badas i saltvatten, och efteråt var hela badkaret blodigt – det var fruktansvärt. På den tiden fick föräldrarna inte besöka sina barn på sjukhuset, eftersom man trodde att det var bättre för dem att vänja sig vid att vara utan sina föräldrar. Det var svårt att se, och jag bestämde mig för att aldrig skaffa egna barn.

Många berättar idag att de som barn fick stå vid fönstret och vinka åt sina föräldrar när de var inlagda.

På sjukhuset arbetade ett biträde, fröken Andersson, som bestämde över avdelningen. När professorn kom och alla stod på rad kunde hon säga: "Har professorn tvättat händerna?" Hon brukade också säga till mig: "*Ska lilla fröken åka hem? Se till att ta med något hembakt tillbaka!*" När hon var ledig märktes det tydligt – sjuksköterskorna var helt annorlunda då.

År 1953 fyllde jag 20 år och kunde äntligen söka till Statens sjuksköterskeskola. För att bli antagen behövde man ett friskintyg och göra ett tuberkulintest. Mitt test visade sig vara positivt.

Jag fick en remiss till Sanatoriet Skogsfjället i Västerås och blev undersökt i två dagar. Där fick jag genomgå två obehagliga ventrikelsköljningar, där en tjock slang fördes ner i magsäcken för att

hämta upp magsaft. Proverna visade inga spår av tuberkelbakterier, men röntgen visade förändringar i mina lungor.

Läkarna konstaterade att jag hade tuberkulos (tbc) av den slutna sorten, vilket betyder att den inte var smittsam. Det konstiga var att jag aldrig hade varit sjuk. Jag hade svårt att förstå hur jag kunde ha blivit smittad, men en möjlighet var att det kom från en lekkamrat vars mamma hade tbc.

Inlagd på sanatoriet 1953

Sanatoriet Skogsfjället, även kallat Västmanlands länssanatorium, byggdes 1911 vid Högby skogsfjäll. Sjuksalarna låg i söderläge och hade rundade hörn för att vara lättare att hålla rena. Fönstren stod öppna dygnet runt och ligghallarna var öppna ut mot solen och den friska luften¹.

Jag blev inlagd av doktor Bertil Karth, en storvuxen, gråhårig man i 50-årsåldern. Han bestämde direkt att jag skulle stanna.

På sanatoriet fanns separata avdelningar för män, kvinnor och barn. De svårt sjuka behandlades genom så kallad "gasning"² och "bening"³. Det fanns också en tillbyggnad, E-paviljongen, en brun träbyggnad ihopkopplad med resten av sanatoriet. Där fanns en privat avdelning och rum för många av dem som kommit med Bernadottes vita bussar efter andra världskriget. År 1963 bodde även 19 tuberkulossjuka barn från Algeriet där i ett år.

Eftersom jag skulle utbilda mig till sjuksköterska blev jag inlagd på den privata avdelningen i E-paviljongen. Vi var sju-åtta kvinnliga patienter där. Jag delade rum med en äldre kvinna som

¹ [Västmanlands länssanatorium | Kulturarv Västmanland](#)

² Behandling för att orsaka lungkollaps (pneumothorax) genom att fylla lungsäcken med 1–5 liter kväve/syre. Det upprepades i början en 1g/vecka och vid behov upp till 5 år. Syftet var att genom minskad lungrörelse låta lungan återhämta sig. Man fick dock nedsatt lungfunktion resten av livet.

³ TBC kunde ge sammanväxningar mellan lungsäck och revben. Då gick det inte att gasa och man kunde då behöva ta bort revben (thorakoplastikoperation) för att kunna gasa så att lungan skulle falla ihop och få önskat viloläge med resultatet att kroppen kunde bli kraftigt förviden ([Tuberkulos, Sandträsk sanatorium och så berättelser förstås | Kulturmiljö vid Norrbottens museum](#)).

berättade att hon redan hade varit inlagd i två månader. Jag hade trott att jag bara skulle vara där i några dagar, men insåg snabbt att det kunde bli längre.

Jag fick gå och lägga mig direkt och vila. Jag hade sytt en ny pyjamas inför inläggningen, eftersom jag trodde att vistelsen skulle bli kort. Men i stället blev jag kvar i hela två månader.

Behandlingen: Vila, mat och medicin

I början fick jag ligga i sängen hela dagen, men efter ett tag fick jag börja gå upp mer och mer. Behandlingen bestod av vila, frisk luft och näringsrik mat. Varje dag mellan klockan 15 och 16 skulle vi ligga tysta på "hall" i sovsäckar av fårskinn när det var kallt. Balkongen låg i sydläge, så vi fick mycket sol och frisk luft.

Jag fick medicinen PAS (para-amino-salicylsyra), som liknade små strösselbitar men kändes som att svälja grus. Jag behövde ta den i ett helt år.

Vi åt våra måltider i en gemensam matsal tillsammans med kvinnliga patienter från en annan avdelning. Maten var hälsosam och jag minns att det alltid serverades välling till frukost. Ett undantag var på min 21-årsdag – då kom sjuksköterskan och tog bort min vällingskål och sa: "*Hon ska ha choklad istället.*" Lite senare kom doktor Åke Boman in, försiktigt, och gratulerade mig med en blombukett.

Vi fick bara umgås med de andra patienterna på vår avdelning. Jag tror att några av kvinnorna på den privata avdelningen träffades ibland. Någon gång hade de en liten fest, och det tisslades och tasslades om det. Eftersom jag aldrig kände mig sjuk undrade jag ofta vad jag egentligen gjorde där.

Spännande livsöden

Jag tyckte det var intressant att höra om de andra patienternas öden. Det fanns en kvinna som hade suttit i ett flyktingläger och troddes vara död. Hon lastades på ett lastbilsflak för att transporteras bort, men vägen var så skakig att hon föll av. Då upptäckte man att hon fortfarande levde! Hon kom senare till Sverige med de vita bussarna och hamnade på sanatoriet i Västerås.

En annan kvinna, också en flykting, hade släktingar i USA och ville resa dit. Men eftersom hon hade tbc fick hon inte inresetillstånd – på den tiden fick ingen med röntgenförändringar resa in i USA. Vi tyckte så synd om henne.

En akut operation

På E-paviljongen fanns en mycket sträng natt-sjuksköterska som alla hade stor respekt för. En kväll fick jag plötsligt väldigt ont i magen, men jag vågade inte ringa på personalen. Jag svimmade nästan av smärtan. Nästa dag undersökte doktorn mig, klämde på min mage och skickade mig direkt i ambulans till kirurgmottagningen.

Jag opererades omedelbart – det var i sista stund, sa läkaren. Min blindtarm var nära att spricka. Efter operationen fick jag ligga i en stor, rund sjuksal⁴ med 14 andra patienter i flera dagar innan

---

^{4 4} I en rund sal i slutet av en av flyglarna på Gamla lasarettet, nuvarande Regionhuset.

jag kunde återvända till sanatoriet.

Utskrivning och framtiden

Efter två månader blev jag utskriven, men jag behövde fortsätta med medicinen. Jag fick inget friskintyg – det kunde dröja 3–5 år innan jag var helt friskförklarad.

Jag hade inga restriktioner i hur jag fick leva, och sjukdomen var inte skamligt att prata om. Men att bli sjuksköterska var inte längre möjligt. Doktor Karth frågade om jag hade några andra planer, och jag nämnde att jag funderat på att bli skolkökslärarinna. Men det var inte heller ett alternativ för mig längre.

Från patient till kontorsbiträde

När sanatoriet skulle börja med skärmbildsundersökningar i länet behövdes det folk som kunde hjälpa till. Doktor Karth frågade mig om jag ville arbeta med Fru Fåré från Medicinalstyrelsen, som var ansvarig för projektet. Jag tackade ja och blev anställd som kontorsbiträde. Min uppgift var att organisera busstransporter som hämtade patienter till undersökningarna.

Boende och hälsa

Jag fick bo inneboende i ett radhus på Knektgatan, något kuratorn hade ordnat. Tidigare hade en annan patient bott där. Jag hyrde ett rum på övervåningen för 80 kronor i månaden. Världens sovrum och badrum låg vägg i vägg med mitt, och vi delade kök. Det fanns ingen möjlighet att tvätta kläder där, så jag tog alltid med min tvätt hem till Sala. Till och med tevatten kokade jag med vatten från handfatet.

Efter min första utskrivning fick jag plötsligt en blodig upphostning. Jag blev orolig, men röntgen visade att det inte var någon fara. Sedan började jag jobba igen, men snart upptäcktes knölar i armhålan. Jag blev kallad till kirurgen, opererades samma dag och skickades hem direkt efteråt. Jag visste inte ens att jag skulle gå tillbaka till jobbet. Doktor Karth undrade vart jag hade tagit vägen. Efter operationen var det svårt att lyfta armen och ta ner röntgenbilderna.

Jag gick på regelbundna kontroller – först varannan månad, sedan var tredje månad och till sist en gång om året i fem år. Efter det blev jag friskförklarad.

Läkare på sanatoriet Dr Gudzell (nr 2), Dr Revez (nr 3), Dr Boman (nr 4) och Dr Karth (nr 6)

Jobbet på centraldispensären

Jag hade ingen erfarenhet av kontorsarbete, men fick börja som semestervikarie på centraldispensären. Där var det mottagning tre gånger i veckan. Dispensärsjuksköterskan från Västerås kom då upp till sanatoriet. På den tiden användes fortfarande stenografi, men diktafoner började bli vanliga. För att klara jobbet gick jag både en stenografikurs och en maskinskrivningskurs.

Jag delade expedition med skrivbiträdet Dagmar. Vi satt vid varsitt skrivbord, avdelade med en glasskärm. Dagmar hade själv varit patient och fått en lunga borttagen. På lunchen gick hon hem till Klockartorpet i två timmar.

En vanlig dag på mottagningen

Patienterna bokade sina tider själva, men alla kallades till samma tid på morgonen. Första stoppet var expeditionen där jag satt, där alla fick väga sig. Viktförändring var viktig att följa – att gå ner i vikt kunde vara ett tecken på sjukdom, medan viktökning var ett gott tecken.

Efter vägningen togs blodprov (SR) på labbet, även på dem som bara skulle röntga sig för ett friskintyg. Därefter var det dags för själva röntgenundersökningen. Sedan fick patienterna sitta i väntrummet medan doktor Karth granskade bilderna.

Doktor Karth gick hem till läkarvilla på lunchen, alltid med käpp under armen, svart hatt och överrock. Efter lunch skulle patienterna vara tillbaka klockan 13:30. De från Fagersta fick träffa doktorn först eftersom de skulle hinna med tåget 14:14. En taxi förde dem till järnvägsstationen. Västerås-patienterna fick vänta längst – ibland ända till klockan 17.

"Gas-patienterna" och sjuksköterskorna

På tisdagar, onsdagar och lördagar kom de så kallade "gas-patienterna". De var inte så många vid varje tillfälle. Vid dessa besök var syster Eva, en röntgensjuksköterska från Röda Korset, med. Röda Kors-systrarna hade hög status på den tiden.

Syster Eva delade expedition med skrivbiträdet fru Eriksson, som skötte underläkarnas arbete. De tilltalade varandra formellt med "syster Eva" och "fru Eriksson" – man var inte "du" med varandra på den tiden.

Arbete på sanatoriet

När läkarna dikterade sina journaler använde de först en stor apparat⁵ på en vagn. Den hade en tunn ståltråd som lagrade ljudet magnetiskt. Ibland gick tråden av och knöts ihop igen, men det gjorde inspelningen svårare att höra. Så småningom ersattes apparaten av en modernare diktafon.

Doktor Karth satt vid sitt betraktningbord, och jag hängde upp röntgenbilderna åt honom. Han granskade bilderna noggrant och dikterade samtidigt, ofta kortfattat: "*Oförändrad bild, kontroll om två månader.*" Sedan tog jag ner bilden och la den i ett kuvert. Under hela arbetet rökte han, och personalen fick hämta cigaretter åt honom från patientkiosken. Jag blev ofrivillig passiv rökare i en till en och en halv timme varje dag. När han var klar skrev vi ut journalerna och arkiverade röntgenbilderna.

Andra i personalen skötte själva röntgenundersökningarna och framkallade bilderna. Det fanns också ett litet laboratorium där prover togs – det var där jag fick göra min ventrikelsköljning.

Från skrivbiträde till kontorsbiträde

Titeln skrivbiträde ändrades senare till kontorsbiträde, vilket lät lite finare och gav lite bättre lön. På den tiden fanns inga läkarsekreterare.

---

⁵ Magnefon

Ingrid Julle ungefär 23 år gammal med arbetsterapeuten Viola Svensson

Arbetsterapin och socialt liv

Sanatoriet hade en aktiv arbetsterapi eftersom patienterna ofta låg inne länge. Det fanns många aktiviteter att sysselsätta sig med, och många par träffades där och gifte sig senare.

Arbetsterapin leddes först av en finare dam. En dag fick hon ett paket adresserat till friherrinnan Löwen. När husmor såg det sa hon direkt: "*Jag går ner med paketet.*" På den tiden var det viktigt att visa respekt för titlar. När friherrinnan slutade ersattes hon av en tjej i min egen ålder. Då fick även vi i personalen ta del av en del material från arbetsterapin. Jag lånade hem en vävstol, och det fanns många olika hantverksprojekt att prova på.

Arbetsterapin anordnade även föreläsningar och underhållning. En gång kom Snoddas dit och sjöng Flottarkärlek. Jag och en arbetskamrat var i stan men skyndade oss tillbaka till sanatoriet när vi såg hans bil. Det var en stor händelse! Det kom också resenärer som rest jorden runt och berättade om sina äventyr.

Sanatoriets vardag och hierarki

Doktor Åke Boman bodde i en villa vid uppfarten till sanatoriet och arbetade mycket med skärmbildsundersökningar. Han var tystlåten men observant – en gång när han och en röntgensjuksköterska åkte till Sala noterade han plötsligt: "*Här har tanten bytt gardiner.*"

Personalen åt i två olika matsalar. I den lilla matsalen, där läkare, kontorsbiträden, sjuksköterskor, arbetsterapeut och kurator åt, fanns vita dukar på borden. I den stora matsalen åt biträden och vaktmästare. När den lilla matsalen en gång skulle renoveras fick alla äta i den stora – men då dukades ett bord med vit duk för läkare, kontorsbiträden, sjuksköterskor, arbetsterapeut och kurator. Det var tydligt att det fanns en hierarki.

Det hände att tidigare patienter blev anställda. En av dem var en läkare vid namn Revez, som också hade varit inlagd. Jag minns att hon fick paprika till maten, något jag aldrig sett serveras tidigare.

Husmor serverar kaffe till kuratorn, arbetsterapeuten och till Ingrid Julle

Giftermål och avslut

Framför huvudentrén till lasarettet stod två grindstugor. I den ena bodde husmor och i den andra sysslomannen. Husmor kom regelbundet upp till sanatoriet, där vi fick stå i kö för att kvittera ut våra löner.

När jag skulle gifta mig 1955 kommenterade doktor Karth: "*Jaha, nu ska hon skaffa barn också.*" Och så blev det efter tre år. Jag arbetade på sammanlagt på sanatoriet i fem år, men när vår son föddes slutade jag, precis som det var brukligt på den tiden.

Medicinkliniken

I huset bredvid oss på Stentorpsgatan bodde fröken Stenlund. Jag trodde att hon styrde hela sjukhuset! Hon var chef för sekreterarna och ansvarade för fackbiblioteket. En dag föreslog hon att jag skulle komma och hjälpa till – och så blev det. Hon verkade kunna bestämma fritt när och hur hon ville ha personal.

Från vårt kök kunde jag se hennes balkong. När hon var på semester fick jag vikariera för henne. Hon visste inte riktigt när hon skulle komma tillbaka, så hon sa bara: "*Du ser när jag har dragit upp rullgardinen*". Så jag jobbade där så länge rullgardinen var nere.

När hon senare flyttade till Karlstad fick hon en fin avtackning – inte med kaffe, utan med en sherrymottagning!

Chef för sekreterarna på medicinkliniken

Efter fröken Stenlund tog jag över som chef för sekreterarna på medicinkliniken. Jag ansvarade också för fackbiblioteket och beställde böcker från Nordiska bokhandeln. Mitt jobb var att delegera arbetsuppgifter och se till att allt fungerade. Personalavdelningen skötte anställningarna, men ibland fick jag vara med och titta på ansökningarna.

Då var docent Per Wising chef på medicinkliniken, och jag började arbeta tätt med honom. Han var mycket artig och kunde inte sitta ner om en dam stod upp. Om jag kom in på hans kontor reste han sig genast och följde mig nästan till dörren.

Jag och min man blev en gång hembjudna till honom på middag, tillsammans med mottagningssköterskan. När vi kom dit öppnade en kvinna i svart klänning och förkläde. Vi trodde att det var hans fru, men nej – hon stod inne i salongen och väntade. De var lite speciella.

Vi hade dock båtplats vid samma brygga och var redan goda vänner. En gång visade han några tavlor han skulle ge bort till en släkting. Jag pekade ut min favorit – och då fick jag den!

Vardagen på medicinkliniken

Medicinkliniken och kirurgmottagningen låg i entréplan. Patienterna gick in genom huvudentrén. Medicinmottagningen låg rakt fram till vänster, kirurgmottagningen rakt fram till höger. Vid ambulansintaget fanns akut- och undersökningsrum, där syster Karin Grebius arbetade. Hon var mycket skicklig. Jag kände att om jag själv blev sjuk ville jag att hon skulle ta hand om mig.

Efter docent Per Wising blev docent Jan Hällén chef. Han var mycket korrekt och noggrann. Min sista chef innan pensionen var doktor Rolf Jansson.

Eftersom jag och många fler hade arbetat länge innan läkarsekreterarutbildningen fanns, fick vi en specialutbildning på arbetstid. Vi läste hos en sjuksköterska och fick samma betyg som de som gått den ordinarie utbildningen.

Upptäckten i arkivet

Vi hade ett arkiv i källaren, och en dag började jag rota runt där. Till min förvåning hittade jag gamla journaler från 1920-talet! Doktor Åke Boman blev genast intresserad och började tillbringa många timmar med att läsa de handskrivna journalerna. Det fanns även fler arkiverade journaler

i arkivet på andra sidan stan.

Flytten till det nya lasarettet

Den 7 januari 1968 flyttade vi till det nya Centrallasarettet. Men det fanns ett problem – ingen hade tänkt på att ordna rum för kontorspersonalen! Lösningen blev att vi fick ta över några rum från fysiologiska laboratoriet.

Vi var en liten avdelning med fyra läkarsekreterare och fick sköta hela flytten själva. Det var tungt att bära allt utan hjälp.

Samtidigt studerade jag engelska på kvällarna. Dagen efter flytten höll jag på att komma för sent – den enda gången det hände mig! Jag vaknade för sent, och just den dagen var det brandövning. Polisen ringde och kallade in min man, så jag fick bråttom men hann i tid.

Arbetslivets hierarki

På den tiden var vi inte så många i personalen, så alla kände varandra. Det fanns tydliga hierarkier. På sanatoriet visade det sig i matsalen – vissa fick vita dukar på borden, andra inte. På lasarettet satt läkarna vid ett eget bord, vilket var praktiskt eftersom de kunde diskutera medicinska problem med sina kollegor.

Sista åren och pension

Jag var chef på medicinkliniken hela tiden, och det fungerade bra. Jag har alltid haft lätt för att prata med folk och såg till att det var ordning och reda.

Till slut fick jag ett erbjudande om att gå i pension – och jag tackade ja. Vid 62,5 års ålder lämnade jag arbetslivet bakom mig.

En enorm teknisk utveckling (1953–1993)

Under mina arbetsår skedde en otrolig teknisk utveckling inom vården.

Från början dikterade läkarna, och sekreterarna skrev ner allt i stenografi. Sedan kom magnefonen, en maskin som använde en tunn ståltråd för att lagra ljud. Den var dock ömtålig – om tråden gick av fick man knyta ihop den, vilket försämrade ljudkvaliteten. Så småningom ersattes magnefonen av en diktafon, som med tiden blev allt bättre.

På polikliniken skrev läkarna anteckningar för hand på poliklinikkort. Om något var brådskande använde de skrivmaskinen som fanns på läkarnas rum.

Sekreterarna skrev journalerna på skrivmaskiner, som med tiden utvecklades från manuella till elektriska. En gång åkte vi till Lindesberg för att titta på en ny IBM-skrivmaskin som kunde skriva tre bokstäver åt gången – men den slog aldrig igenom hos oss.

Vi kunde inte skriva vad som helst. På skrivcentralen fanns en stor Scribona-maskin, där andra kliniker kunde lämna in föredrag och artiklar för utskrift. Den sköttes av en liten grupp, med Margit Larsson som chef.

Kopiering – från karbonpapper till moderna kopiatorer

Innan fotokopiering fanns använde vi karbonpapper för att göra extra kopior. Om fler exemplar behövdes använde vi en stencileringsapparat.

När fotostatkopiatorn kom blev det lite lättare – men det var fortfarande krångligt. Den första apparaten fanns vid patientkontoret, nära huvudingången till det gamla lasarettet. Om vi behövde kopiera något var vi tvungna att gå dit.

Senare fick vi en egen kopieringsmaskin utanför min expedition. Då var en av mina uppgifter att se till att det inte togs för många kopior!

Patienternas rätt att läsa sina journaler

Förr kunde patienter inte bara be om sin journal. De var tvungna att ansöka om tillstånd först. Om det beviljades fick de sitta inne hos mig och läsa – jag fick inte lämna dem ensamma med journalen.

En otrolig utveckling

Tekniken förändrades enormt under mina år i vården. Alla dessa förbättringar sparade både tid och arbetskraft. Tänk så mycket lättare arbetet har blivit idag!

”När jag nu i 92 års ålder tänker tillbaka på mitt arbetsliv, tänker jag vilken otrolig tur jag har haft. Jag har alltid trivts med arbetet och med alla bra och trevliga arbetskamrater och chefer”.

Intervju genomförd av Birgitta Hilding 25-01-22, text transkriberad och bearbetad av AnneChristine Ahl samt av Ingrid Julles son.